

Riyakar siyasət, sistemli təxribatlar, antiəzərbaycançı mövqe və islami dəyərlərə hörmətsizlik - İranın əsl mahiyyəti

İranda yeni nəsil əvvəlki qaydalarla yaşamaq istəmir

22 yaşlı Məhsə əmininin Əxlaq polisi idarəsində həyatını itirməsindən sonra İranda başlanan etiraz aksiyaları hələ də davam edir və bu gərginlik bütün dünya ictimaiyyətinin diqqətindədir. Baş verənlər gənc qızın ölümünün İrandakı sərt rejimə qarşı illərlə toplanmış narazılıq enerjisinin vulkan kimi püskürməsindən ötrü sadəcə bir vəsilə olduğunu və proseslərin artıq məcrasından çıxdığını göstərir.

İran rejimi ölkəni bürümüş kütləvi narazılıqlar dalğası qarşısında geri çəkilməmiş kimi görünərək müsbətə doğru müəyyən dəyişikliklərin aparılacağına vəd versə də, hələlik kompromis əldə olunmur. Eyni zamanda etirazçıların son hədəfinin İranda rejim dəyişikliyinə ibarət olduğu, bu ölkədə son onilliklərdə formalaşmış gənc nəslin artıq əvvəlki qaydalarla yaşamaq istəmədiyini ortaya qoyur.

Etirazlar əvvəlcə qadınların hicab örtməsi məcburiyyətinin ortadan götürülməsi, hökumətin bununla bağlı müəyyən etdiyi qaydaların ləğvi tələbi ilə başladı. İndi isə hiss olunur ki, artıq hicab azadlığı tələbi arxada qalıb. İran vətəndaşlarını ölkədə daha köklü dəyişikliklər düşündürür. Bir müddət əvvəl İranın hökumət rəsmiləri hər hansı hüquqi normalarla bir araya sığmayan əxlaq polisinin ləğv ediləcəyini bildirsələr də, bu istiqamətdə hələlik ciddi bir addım yoxdur. İran hökumətinin bu vədi hansı şəkildə yerinə yetirəcəyi də sual altındadır. Eyni zamanda bu idarənin ləğvinin hicablarını yandıran nümayişçilərin kütləvi etirazlarını dayandırmaq üçün yetərli olub-olmayacağı da inandırıcı gəlmir.

Əslində, baş verənləri İran hakimiyyətinin onilliklərlə yol verdiyi yanlışların məntiqi nəticəsi kimi qi-

mətləndirməliyik. Sürətli dəyişikliklər və cəmiyyətlərin bu dəyişikliklərə uyğunlaşması həyatın qanunudur. O ölkələr və xalqlar baş verən dəyişikliklərdən faydalana bilir ki, vaxtında zamanın axarına uyğunlaşmağı, mütərəqqi yeniliklərə qarşı açmağı bacarırlar. Qloballaşma dövründə, informasiya texnologiyalarının həyatımızda möcüzələr yaratdığı çağlarda, dünya iqtisadiyyatının sıx şəkildə inqisadiya olduğu, qarşılıqlı əməkdaşlığın bütün ölkələr üçün ən böyük zərurətə, faydaya çevrildiyi zamanda hələ də Orta əsrlərin qaydaları ilə cəmiyyəti idarə etmək və o cəmiyyəti gələcəyə aparmaq mümkün deyil. Zəngin mədəniyyətə, tarixi ənənələrə malik olan İranda inkişaf meyli həmişə güclüdür. Cənub qonşumuzda nəsil dəyişikliyi də sürətlə gedir. İran əhali tərkibində gənclərin kifayət qədər böyük yer tutduğu ölkələrdəndir. Bu dövrdə yeni nəsil artıq əvvəlki qaydalarla yaşamaq istəmir. Eyni zamanda İran rəhbərliyi də ölkəni əvvəlki onilliklərin sərt ehkamları ilə idarə etməkdə çətinlik çəkir. Uzun illərdir ki, sanksiyalar şəraitində, ağır məhdudiyyətlər mühitində yaşayan, özünə qapanan, gərəksiz iddialarına görə dünyanın əksər ölkələri ilə ciddi problemləri olan, bir çoxlarına qarşı təhdid mənbəyi kimi çıxış edən və təbii ki, özü də böyük dövlətlərin

təhdidləri ilə üzləşən İranda inqilabi şərait də yetərinə güclüdür. Bütün bunlar cənub qonşumuzda köklü dəyişikliklər dövrünün yetişdiyini göstərir. İrani idarə edənlər bu həqiqəti vaxtında anlayıb xalqın tələb etdiyi islahatlara nə qədər tez başlasalar, bu ölkənin xurafatdan, islam adı altında qaragüruh düşüncədən, Orta əsr despotizmindən qurtularaq dünyanın sivil bir parçasına çevrilməsi üçün addımlar atsalar, bunun faydası olar.

Əfsuslar olsun ki, hələ buna meyil görünür. Rəsmi Tehran xalqın tələblərini nəzərə almaq, baş verənlərdən nəticə çıxarıb islahatlara getmək əvəzinə azadlığa çağıran səsləri boğmaq yolunu tutub. Hazırda İran hökuməti etirazların qarşısını güc tətbiq etməklə almaq istəyir. Minlərlə vətəndaşın qanuni tələblərinə görə həbsə atılması, işgəncələrə məruz qalması, insanların gözünü qorxutmaqdan ötrü onlardan bir neçəsi haqqında hətta edam hökmünün çıxarılması və hökmün tələm-tələsik icrası bu baxımdan ikrah doğurur və hakim rejimin öz mövqeyini, illərdir yürüt-

düyü sərt xətti qoruyub davam etdirməkdə ısrarlı olduğunu göstərir.

Xatırladaq ki, son edam qərarlarına qədər də İran bütün dünyada vətəndaşların ən çox edam olduğu ölkələr sırasında idi. Bu ilin aprelində Avropada fəaliyyət göstərən iki hüquq müdafiə təşkilatı İranda 2021-ci ildə həyata keçirilən edamlar haqqında birgə hesabat yaymışdı. Həmin hesabatdan da görünürdü ki, 2021-ci ildə yeni prezidenti seçildikdən sonra bu ölkədə edam halları sürətlə artıb. Hesabat 2021-ci il ərzində ən azı 333 nəfərin edam edildiyini göstərir və bu, 2018-2020-ci illərlə müqayisədə ölkədə edam hallarının 25 faiz artdığını sübuta yetirir. Edam edilənlərin əsasən qeyri-farslardan ibarət olması da kifayət qədər düşündürücü məqamdır və hakim rejimin ölkə əhalisinin əksəriyyətini təşkil edən digər milli toplumlara münasibətini göstərir. Mütəxəssislərin yazdıqlarına görə, soydaşlarımızın yaşadığı bölgələrdə də edam halları kifayət qədər yüksəkdir. Belə ki, rəsmi rəqəmlərə əsasən, əhali sayına görə edam hallarının ən çox olduğu vi-

layətlər siyahısında Azərbaycan türklərinin əksəriyyət təşkil etdiyi Qəzvin və Zəncan vilayətləri üçüncü, Ərdəbil vilayəti isə dördüncü yeri tutur. Daha bir acınacaqlı hal budur ki, 2021-ci ildə İranda ən azı 17 qadın ciddi bir əsas olmadan edam edilib. Ümumiyyətlə, İranda edam cəzalarının çoxu tutarlı bir səbəb olmadan çıxarılır və qısa müddətdə icra olunur. Sentyabrda başlamış etiraz aksiyalarına görə tutulanlar arasında edam olunanlar da bunun sübutudur.

Əlbəttə, xüsusilə ağır cinayətlərə görə ölüm cəzası dünyanın bir çox ölkələrində, o cümlədən ABŞ-də də qalır. Bütün cəmiyyətlərdə edamın cəza növü kimi saxlanması əleyhdarları kimi, tərəfdarları da var. Bir çox hallarda edam cəzası törədilmiş cinayətə həqiqətən adekvat olur. Bununla belə, edam cəzasının saxlandığı ölkələrdə belə hökmlərin icrasından ötrü bəzən onillərlə gözləyirlər. Bu müddətdə məhbusun özünümüdafiə, müxtəlif instansiyalarda apellyasiya hüququ tam təmin olunur. Məhkəmə qərarında yanlışlıqlara yol verilib-verilmədiyini diqqətlə öyrənir. Amma hətta bütün bunlar da hər hansısa məhbusun günahsız yerə həyatdan məhrum edilməsi riskini tam aradan qaldıra bilmir. İran məhkəmələrində çıxarılan və cəmi iki-üç həftə içində yerinə yetirilən edam cəzaları isə bu ölkədə insan həyatının heç bir dəyərinin olmadığını göstərir. Özü də bütün bunları insana ən yüksək dəyər verən müqəddəs dinimizi - islamı özünün rəsmi ideologiyasına çevirmiş bir dövlət edir. Bu yeganə nümunə deyil. İran əgər bu dəyərlərə sadıq

olsaydı, bütün dünya müsəlmanları üçün müqəddəs sayılan məscidlərimizdə onillər ərzində donuz saxlanmış erməni vandalları ilə can qardasına çevrilməzdi. Müsəlman ölkəsi olan və bütün dünyada islam mədəniyyətinin inkişafına xidmət göstərən, islami dəyərləri hücumlardan qoruyan Azərbaycanın başına min bir müsibətlər gətirmiş, azərbaycanlılara qarşı Xocalı soyqırımını törətmiş, siyasətinin əli körpələrimizin qanına batmış Ermənistanı özünə dost tutmazdı. Müsəlman ölkəsi olan Azərbaycanın ərazi bütövlüyündən bircə dəfə də söz açmadığı halda Ermənistanın ərazi bütövlüyünü özü üçün qırmızı xətt saymazdı. Şuşadakı məscidə təmir adı altında çirkləllər uzatmazdı. Tarixi zəfərimizə qarşı kin-küdurətini ortaya qoymazdı. Azərbaycanla sərhəddə qısa müddətdə iki dəfə hərbi təlim keçirməzdi və Azərbaycanın qardaş Türkiyə Ordusu ilə birgə Araz kənarında təşkil etdiyi təlimlərlə bunun beşqat cavabını almazdı.

Tarixinin ən qürur dolu səhifələrində, mədəniyyətinin ən qiymətli incilərində, ədəbiyyatında, musiqisində, folklorunda Azərbaycan türklərinin imzası olan İranın siyasiləri də bu həqiqəti bilməmiş deyillər. Sentyabrda bəri İranın mərkəzi şəhərlərində başlamış etirazlar dalğası da bu rejimin amansızlıqlarına, islamı alətə çevirməsinə, cəmiyyətin maraqlarını, gələcəyini bir qrupun mənafeələrinə illərdir qurban verməsinə xalqın, nəhayət ki, kükrəyən qəzəbidir.

*İradə ƏLİYEVA,
"Azərbaycan"*